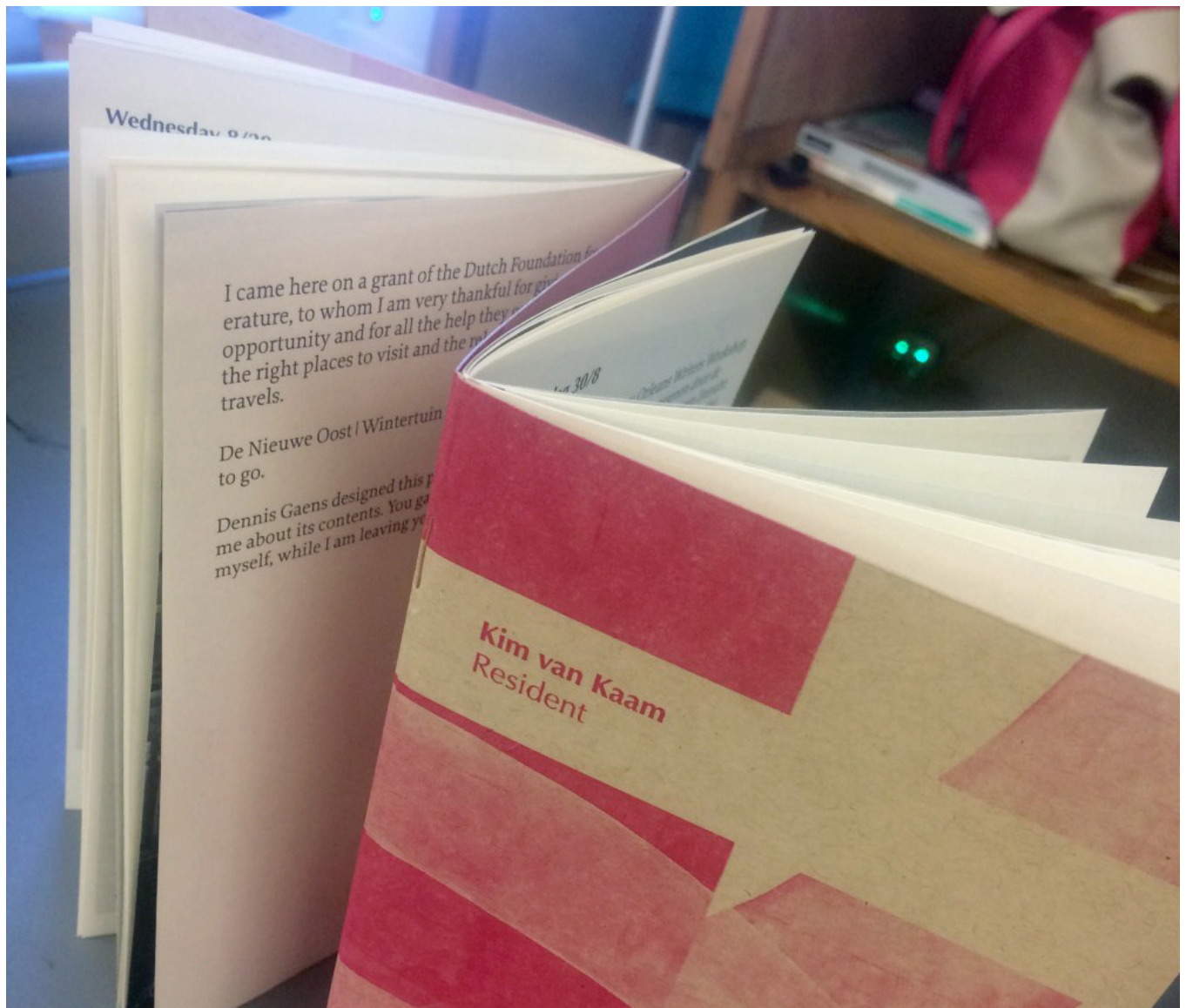

Plaats, plek en ruimte

Een onderzoek naar de functies van residenties in makerschap

BOEKMAN

Kim van Kaam

Plaats, plek en ruimte

Een onderzoek naar
de functies van residenties
in makerschap

Hoe kan een residentie bijdragen aan de ontwikkeling van talentvolle schrijvers? Kim van Kaam deed hier onderzoek naar in de VS, met als doel een eigen residentieprogramma op te zetten voor schrijvers. Wat kunnen reizen, een andere plek en ontmoetingen voor makers betekenen?

p. 1: Het zine dat Kim van Kaam maakte, gebaseerd op haar verblijf in New Orleans bij Paper Machine met de hulp van Antennamedewerkers.
Fotografie: Kim van Kaam

Residentieprogramma's zijn *big business*. Ieder jaar reizen duizenden kunstenaars uit alle disciplines de hele wereld over om elkaar te ontmoeten, inspiratie op te doen, te werken, werk te tonen en te delen, samen te werken of om zich af te zonderen. Overheden, subsidieverstrekkingen en culturele organisaties moedigen transnationale mobiliteit onder kunstenaars volop aan en bieden uitwisselingsprojecten, studio's, kamers of hele huizen, uitgebreide residentieprogramma's en reisbeurzen.¹ De internationale uitwisseling die deze mobiliteit tot stand brengt heeft een grote potentie: zij versterkt en stimuleert niet alleen de diversiteit aan gehoorde stemmen en wederzijds begrip tussen culturen, maar verbindt ook het lokale met het globale: kleine ideeën reizen de wereld over.

In 2018 reisde ik naar de Verenigde Staten (VS) om onderzoek te doen naar (schrijf)residenties met als uiteindelijk doel een eigen residentieprogramma voor schrijvers op te zetten in Nederland. Startpunt was mijn werk als talentontwikkelaar en redacteur bij productiehuis De Nieuwe Oost | Wintertuin. Welke kennis en kunde en welk netwerk zijn ervoor nodig om een residentieprogramma voor schrijvers op te zetten? Wat betekenen reizen en nieuwe omgevingen voor makerschap? Hoe staat een 'plek' centraal in de ontwikkeling en vestiging van een schrijver? Hoe neem je als maker deze ruimte in? En hoe kan een residentie bijdragen aan de ontwikkeling van talentvolle schrijvers?

Nieuwe plek geeft impuls

Wereldwijd zijn er zo'n 1500 residentieplekken (waarvan 500 in de VS)², in uiteenlopende vormen en modellen, op allerlei bijzondere en interessante plekken. Er zijn individuele residenties en groepsresidenties, gericht op enkel schrijvers of juist op een mix van makers uit verschillende disciplines, in de stad of geïsoleerd in een *cabin in the woods*, werkend rond thema's en projecten of helemaal vrij wat betreft invulling, verbindend en collectief of autonoom en individueel, lang of kort, gesubsidieerd of onafhankelijk, begeleid of zelfstandig.

De *Alliance of Artist Communities* – een platform dat residentieprogramma's wereldwijd verzamelt, verbindt en ondersteunt – omschrijft

Campus van Banff
Centre for Arts and
Creativity, Canada.
Fotografie: Kim van
Kaam

het doel van residenties als volgt: 'To offer inspiration and support to artists at a time when outcomes are especially uncertain and when ideas are often most fragile'³, namelijk bij het (vaak intieme) ontstaansproces van een werk, het durven maken. Toch dekken 'inspiratie en ondersteuning bieden' niet de volledige betekenis, impact en functie van een residentie. Het belang van de plek zelf die bezocht wordt verdient meer nadruk: een redacteur, uitgever, agent, familie en vrienden, werkbeurzen, collega's, docenten of leerlingen kunnen ook inspiratie en ondersteuning bieden. Maar zij bieden niet per definitie plek.

De plek die een residentie biedt geeft als het ware ongemak en druk, omdat die is gekoppeld aan een afgebakende tijd waarin met focus gewerkt en gedacht moet worden. Tegelijkertijd biedt deze plek ontspanning: de maker is alleen, er kijkt niemand mee, en er wordt voor de maker

gezorgd. Er zijn even geen zorgen over inkomen, opdrachtgevers, gezin, boodschappen. Het is een plek die al af is, de maker hoeft er alleen maar plaats te nemen. Een residentieplek vertegenwoordigt geen continuüm, maar de ervaring van iedere resident is er uniek, parallel aan die van de voorganger en van diegenen die erna komen. Zo'n plek kan makers isoleren van de alledaagse van hun thuissituatie, en de focus geven om nieuwe ideeën te ontwikkelen. Door deze nieuwe en andere ruimte in te vullen krijgt het makerschap een impuls, en wordt de maker uitgedaagd zich te ontwikkelen en los van een reeds bekende context te bestaan.

Vertrekpunt

Het vertrekpunt van mijn onderzoek in 2018 was de werking van [De Nieuwe Oost | Wintertuin](#) als talentontwikkelorganisatie en productiehuis en de mogelijkheid daar een residentieprogramma aan toe te voegen. Wat levert het op voor makers? Hoe verbind je het residentieprogramma aan het netwerk en lokale culturele veld? De Nieuwe Oost | Wintertuin was een van de eerste literaire productiehuizen en talentontwikkelaars in Nederland, zette de schrijfopleiding Creative Writing aan kunstacademie ArtEZ op en initieerde het internationale talentontwikkelproject CELA⁴, om startende schrijvers ook op Europees niveau ondersteuning te bieden. Daarmee ontstonden op zowel nationaal als internationaal niveau netwerken van makers, professionals en organisaties die gezamenlijk een literair ecosysteem vormen dat ik in mijn werk probeer te vergroten en verbinden.⁵

Het bieden van tijd en ruimte bevestigt makers in hun makerschap

Een nieuw op te richten residentieprogramma sluit het liefst aan op de visie op talentontwikkeling die Wintertuin hanteert. Die visie behelst dat schrijvers worden uitgedaagd na te denken over de vertaling van hun poëtische standpunten naar een divers en professioneel schrijverschap. We ondersteunen en begeleiden ze hierbij door ze in verbinding te brengen met redacteuren en andere makers⁶, maar ook met een platform van professionele mogelijkheden (festivals, literaire programmering, workshopprojecten, tijdschriften, uitgeverijen et cetera). De makers voeren een continue strijd tussen het zorgen voor een stabiel inkomen, het genereren van zichtbaarheid en exposure, en de ruimte om autonoom werk te maken en te experimenteren. En Wintertuin probeert hen daarbij het *empowerment* te geven voor hun eigen makerschap te gaan staan. Een residentieprogramma zou ook internationale gasten verbinden aan het bestaande netwerk, de professionele mogelijkheden en ruimte bieden om eigen werk te maken.

Definitie

Wat is een residentie precies en welke betekenis heeft mobiliteit voor een maker? De Europese Unie (EU) hanteert een zeer ruime definitie van een residentie:

Artists' residencies provide artists and other creative professionals with the time, space and resources to work, individually or collectively, on areas of their practice that reward heightened reflection or focus (OMC working group on artists' residencies 2014).

Deze definitie heeft veel overeenkomsten met wat Wintertuin al doet: onze ontwikkeltrajecten bieden talentvolle makers doorgaans ook de tijd, ruimte en een veilige omgeving om hun schrijverschap te ontwikkelen. Res Artis beschrijft op zijn website specifiekere criteria waarin de uitwisseling tussen het lokale en het globale, en de letterlijke betekenis van residenties meer nadruk krijgen, met als kerndefinitie: *the act of dwelling in a place*.⁷

Het bieden van tijd en ruimte (op zowel abstract als concreet niveau) bevestigt makers in hun makerschap: wanneer wij als professionele, literaire organisatie hun werk serieus nemen, moeten zij dat zelf ook doen. Ook dat is een

Uitzicht op
het centrum
van New Orleans
vanaf de oever
van de Mississippi.
Fotografie:
Kim van Kaam

essentieel onderdeel van een residentie: de erkenning en *empowerment* die zij de schrijver geeft. Zoals de *Alliance of Artists Communities* het formuleert:

[T]he supreme importance of nurturing the process of creation that is common to all artists [...] at a time when it is important to reaffirm the essential freedom that is necessary for all creative accomplishment.⁸

Daarnaast zijn de meeste residenties, net als ontwikkeltrajecten, tegenwoordig gericht op het proces en op onderzoek, niet op een afgerond eindproduct. Die ontwikkeling signaleert ook *TransArtists*, het Nederlandse platform voor het vinden van residentieprogramma's:

Research-driven residencies are increasing in number. The residency revolves around peer-to-peer exchange, internationally organized and focused on topics of importance to hosts and guests. The idea is growing that artist-in-residence may offer new spaces and models for the development of knowledge and understanding, not only in the arts, but in society as well.⁹

Steeds meer organisaties en professionals komen tot het inzicht dat onderzoek een essentieel onderdeel is van ieder eindproduct, en dat het proces net zo belangrijk en artistiek gezien net zo interessant is als het werk zelf. Maakprocessen zijn grillig, hebben tijd en ruimte nodig en leiden soms tot niets, of tot iets heel anders dan vooraf bedacht. De maker bedient zich daarnaast van uiteenlopende vormen, platforms en media om tot een eindproduct te komen. Steeds meer residenties geven makers die vrije (denk)ruimte en mogelijkheden en stimuleren het werken om het werken (waarvoor thuis, met een druk bestaan, vaak weinig tijd is). De plek die residenties geven in ruimte en in tijd, biedt een stimulans voor het durven.

Vier thema's die alle op verschillende manieren een rol spelen in residentieplekken zijn essentieel om het concept 'plek' te onderzoeken: locatie, educatie & begeleiding, tijdelijkheid en netwerk. Ik signaleerde ze bij de verschillende organisaties die ik bezocht.

Locatie

Antenna is een kunstenaarsorganisatie in New Orleans voor zowel beeldend kunstenaars als schrijvers, met een eigen podium, een tijdschrift, een galerie, twee residentieplekken

Het *print centre* Paper Machine van Antenna aan de St. Claude's Avenue in New Orleans. Fotografie: Kim van Kaam

(een voor beeldende en een voor schrijvende makers) en een *print centre* genaamd Paper Machine. De organisatie heeft een vestiging aan de rand van de stad, in de Lower Ninth Ward – een van de armste wijken, hard getroffen door de gevolgen van orkaan Katrina in 2005. De plek is opvallend: niet midden in het culturele centrum van de stad, maar juist in een wijk waar het aan cultuurorganisaties en podia ontbreekt. Deze keuze is verbonden met wat toenmalig directeur Bob Snead het belangrijkste vond aan zijn residentieplek: ‘To contrast the clichés of New Orleans, to let people see the nuances – preach the gospel of the city.’ De verbinding met de gemeenschap staat voor Antenna centraal, volgens haar missie is ze ‘a New Orleans-based non-profit organization committed to being a vital participant in the life of a city through the

De locatie van Antenna daagt het makerschap en de intenties daarvan voortdurend uit

creation and support of artist and writer driven programs’. ‘I want the residents here to spread their ideas through the city,’ zei Snead.¹⁰

Dit brengt ook een verantwoordelijkheid met zich mee, voor zowel de gastorganisatie als de bezoeker; Antenna daagt haar residenten graag uit om niet enkel verhaal te halen maar ook iets te brengen. Een bezoek vraagt om een ethiek van storytelling die verder gaat dan het stellen van vragen over Katrina en haar gevolgen – de stad en haar geschiedenis zijn vele malen complexer dan op het eerste gezicht lijkt. Het gaat voor Antenna om meedoen en aanwezig zijn. De locatie van Antenna is essentieel in de beleving van deze residentie: zij daagt het makerschap en de intenties daarvan voortdurend uit. Deze plek vraagt je om in gesprek te gaan met de bewoners, de geschiedenis, de locatie zélf, en confronteert je met je eigen achtergrond. Je daarvan afsluiten is onmogelijk.

Antenna biedt residenten veel vrijheid: ze leveren vooraf een plan in, maar projecten zoals exposities of zines komen vaak voort uit een (onderzoeks)proces ter plaatse en in uitwisseling met de organisatie en haar netwerk.¹¹ De resident kan het zo groot en zo klein maken als de gast zelf wil: veel van de stad zien of vooral ‘thuis’ werken, andere makers opzoeken en ontmoeten of meer focus op het eigen project. Het verblijf kent geen vaste vorm maar voegt zich steeds naar de nieuwe resident.

Educatie & begeleiding

Bij het [Banff Centre for Arts and Creativity](#) in Canada werken ze volgens enkele vaste jaarlijks terugkerende programma's die er voor iedere resident hetzelfde uitzien. Het is daarmee een meer traditioneel ingerichte residentieplek. De organisatie is gevestigd op een grote campus, net buiten het skidorp Banff in de Canadese Rocky Mountains. Hoewel de campus relatief afgesloten is van de lokale gemeenschap in Banff, bevinden residenten zich te midden van kunstenaars uit alle disciplines: tussen de bomen staan muziekstudio's, er is een galerie, een auditorium en een buitenpodium. De afdeling Literary Arts verzorgt jaarlijks veertien programma's: van residenties (ofwel *retreats*) voor één schrijver die individueel en meestal geïsoleerd aan eigen werk schrijft, tot vertaalprogramma's en begeleidde cursussen (*intensives* genoemd) voor schrijvers in groepen.

Opvallend aan het programma is een residentie speciaal voor *emerging writers*: 24 startende schrijvers verblijven een week lang op de campus en krijgen schrijftijd en feedback op hun werk van experts. De nadruk ligt op begeleiding en ontwikkeling bij het maken van het eerste werk.

De residenten bij Banff bevinden zich te midden van kunstenaars uit alle disciplines

Tijdelijkheid

[Art Omi](#) is een kunstinstituut in de groene heuvels van Upstate New York, op een treinreis van tweeënhalf uur langs de Hudson vanaf de stad. Er zijn een bezoekerscentrum en een beeldentuin, en daarachter verblijven voor kunstenaars uit verschillende disciplines. Jaarlijks verwelkomt Art Omi veertig schrijvers in groepen van tien die er ieder een werk- en slaapkamer betrekken voor een periode van een week tot een maand, om vrij te kunnen werken. De residentie is zeer internationaal gefocust: deelnemers hoeven geen Engels te schrijven of spreken om toegelaten te worden (selectie gaat vaak op basis van referentie door nationale partijen, zo selecteert het Letterenfonds voor Nederland jaarlijks twee schrijvers). De vermenging van wereldbeelden en culturen vindt plaats aan de eettafel, waar alle deelnemers dagelijks gezamenlijk dineren – dat is een verplichting, de enige. Iedereen werkt overdag in zijn eigen kamer. De residenten kunnen terugvallen op een coördinator, en ieder halfjaar nodigen ze een van hun alumni uit om de groep schrijvers te ondersteunen waar nodig.

In de ervaring van *executive director* Ruth Adams wordt de echte impact van een residentie vaak pas zichtbaar bij thuiskomst: de input van alle verschillende culturen die er samenkomen, het nieuwe perspectief, het opgedane netwerk en het ontstaan van nieuwe creatieve ideeën vinden vaak dan pas hun weg naar het papier. Het verblijf behelst slechts enkele weken, het effect ervan is veel duurzamer.

Hoewel de vorm van een residentie bij Art Omi redelijk vast is, is de invulling van de tijd er vrij voor de schrijver. De coördinator probeert vaak een lezingenavond te organiseren in New York City, wat de residenten de mogelijkheid biedt New Yorkse makers te ontmoeten en kennis te maken met Amerikaanse uitgeverij en agenten.

Netwerk

Netwerk creëren is een belangrijke motivator voor makers om zich in te schrijven voor een residentie: enerzijds geeft de connectie met (lokale) culturele organisaties, met uitgeverij of agenten, en de verbintenis met docenten, redacteurs of begeleiders schrijvers de mogelijkheid hun carrière een stap verder te

Selectie omslagen van *chapbooks*, gemaakt met opkomende schrijvers bij De Nieuwe Oost | Wintertuin, als onderdeel van hun talentontwikkelings-traject.

brengen; anderzijds levert de samenwerking en uitwisseling met andere makers en andere disciplines nieuwe vormen, kennis en ideeën op.

Residentie de **DAAD** (Deutscher Akademischer Austauschdienst) in Berlijn weet deze twee netwerkmogelijkheden feilloos met elkaar te verbinden. Deelname aan de DAAD-residentie betekent een enorme push op de (internationale) markt. ‘The recognition the invitation brings is very empowering,’ vertelt directeur Silvia Fehrman. Zij omschrijft de residentie dan ook eerder als een prijs. Ontvangers verblijven een vol jaar in een eigen, door DAAD beschikbaar gesteld, appartement in Berlijn, nemen indien nodig hun gezin mee, en krijgen de vrijheid te werken aan wat ze maar willen zonder verplichting aan het eind iets te leveren. De verbinding met het netwerk gebeurt bijna vanzelf, alle relevante (lokale) culturele organisaties weten de residenten te vinden op basis van de reputatie van DAAD. Iedereen wil met hen werken, hen te gast hebben, en uitgevers vertalen het werk van DAAD-residenten maar

wat graag. DAAD is veel meer dan alleen een plek, centraal staat de beschikking over het prestigieuze netwerk.

Deze vier pijlers, locatie, educatie & begeleiding, tijdelijkheid en netwerk, zijn voor residenties bouwstenen om ‘plek’ te creëren: ze geven inbedding aan makerschap en bieden kunstenaars mogelijkheden tot iets nieuws te komen.

Gevolgen van covid

Door de coronapandemie zijn de mogelijkheden voor transnationale mobiliteit voor kunstenaars in 2020 en 2021 drastisch afgenomen. Residentieprogramma’s zijn uitgesteld of afgezegd, de toekomst van organisaties en de mogelijkheden voor kunstenaars zijn veelal onzeker. Uit een nog lopend onderzoek van Res Artis blijkt dat vrijwel het hele ecosysteem van reizen, verblijven, uitwisselen en netwerken in 2020 is stil komen te liggen, waardoor kunstenaars inkomsten misliepen uit onder andere verkoop van werk, optredens en workshops. Daarnaast

dreigden residentieprogramma's failliet te gaan door uitblijvende kunstenaarsbijdragen, subsidies of niet-vergoede kosten (Anapol 2020; 2021).

De vraag is wat de langdurige impact van de pandemie is op de creatieve output, op artistieke samenwerkingen en wellicht zelfs op mate van inspiratie. Veel organisaties krijgen geen of weinig (extra) financiering van hun overheden, en belangrijker: de subsidiëring is per land en organisatie anders geregeld. Daarnaast zijn bemiddelende partners in grote mate afhankelijk van de lokale of nationale regelgeving en beslissingen van de organisaties zelf. Het Nederlands Letterenfonds bijvoorbeeld cancelde noodgedwongen alle bemiddeling voor residenties buiten Europa in 2021 omdat hun internationale partners hun programma's opschortten. De enquête presenteert geen rooskleurig plaatje aan de kant van de kunstenaars: een deel was voor inkomsten afhankelijk van andere werkzaamheden, buiten de sector, en het is maar de vraag of die makers ooit weer terug zullen keren.

Het onderzoek van Res Artis laat daarnaast zien dat zowel organisaties als kunstenaars wel openstaan voor virtuele alternatieven voor uitwisseling en netwerken, maar dat de kern van een residentie toch echt live, op locatie plaatsvindt. Het digitale kan daar een aanvulling op zijn, maar geen vervanger.

Een nieuwe omgeving stimuleert het denken over nieuwe ideeën

Het Banff Centre for Arts and Creativity in Canada heeft een deel van zijn programma omgevormd tot online meetings. Zijn campus werd in juni 2020 gesloten (medio 2021 startten de liveprogramma's langzaam weer op), en het centrum verloor 50 procent van zijn inkomsten. Derek Banlieu, programmamanager van de afdeling Literary Arts, ziet wel een nieuwe toekomst in het online aanbieden van het programma. Het maakt de cursussen toegankelijker, 'more equitable', internationaler ook.

Toekomst

Om een nieuw idee te hebben moet je je positie tot al bestaande ideeën kunnen veranderen, een ander perspectief kunnen innemen, afstand kunnen nemen of juist dichterbij kunnen komen. Daartoe moet je de gebaande paden verlaten. Een residentie is een manier om dit uit te lokken, om jezelf opzettelijk op een andere plek te zetten en jezelf te confronteren met nieuwe uitzichten, de leegte van de dagen, in aanraking te komen met ideeën buiten je eigen referentiekader, en naar de wereld om je heen te kijken. Een nieuwe omgeving stimuleert het denken over nieuwe ideeën. Het is de verscheidenheid in plek die hierin nuance en diversiteit aanbrengt.

Kijkend naar de criteria van de beurzen en residenties die bijvoorbeeld het Nederlands Letterenfonds aanbiedt zie je een focus op het boek als maatstaf: er moet op zijn minst een publicatie zijn, een eindproduct om iemands talent aan te meten, soms ook een vertaling om dat talent toegankelijk te maken op een internationale markt. Die criteria zouden echter verruimd kunnen worden, bijvoorbeeld door de focus te verleggen naar het maakproces en onderzoek, en de rol die residenties in de ontwikkeling daarvan kunnen spelen. Daarmee schep je ruimte voor niet-gepubliceerde schrijvers en makers die hun werk (nog) niet inrichten rond het proces van boeken schrijven en publiceren.

Door het bezoeken van uiteenlopende residentieprogramma's kwam ik tot de conclusie dat een residentieplek bij De Nieuwe Oost | Wintertuin moet kunnen weerspiegelen wat we de makers in onze ontwikkeltrajecten bieden: ruimte voor proces en onderzoek, ondersteuning en aanmoediging van de maakpraktijk en professionalisering. De bezoekende maker is het liefst een *peer* van de schrijvers in de

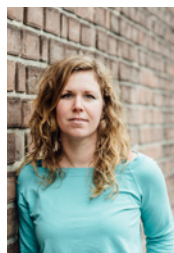
trajecten, een schrijver die in eigen land aan eenzelfde ontwikkeling bezig is, die nog niet of pas net gedebuteerd heeft, voor wie het interessant is uit te wisselen met startende makers hier en die te verbinden is aan ons professionele netwerk van redacteurs, agenten, uitgevers en programmamakers.¹² En tot slot iemand die met ons in gesprek gaat, en iets achterlaat, een literair ‘spoor’ dat ons een nieuw perspectief biedt op makerschap.¹³ •

Literatuur

- Anapol, A., Res Artis en UCL (2020) [COVID-19: impact survey on the arts residencies field: survey I of III](#). Collingwood (etc.): Res Artis en University College London.
- Anapol, A., Res Artis en UCL (2021) [COVID-19: Impact survey on the arts residencies field: survey II of III](#). Collingwood (etc.): Res Artis en University College London.
- OMC working group on artists' residencies (2014) [Policy handbook on artists' residencies](#). Brussel: Europese Commissie.
- OMC working group on mobility support programmes (2012) [Report on building a strong framework for artists' mobility: five key principles](#). Brussel: Europese Commissie.

Noten

- 1 De Europese Commissie schrijft hierover: '[Mobility] is about results – not just travelling across borders. (...) [It is an] essential element of the valuechain, which includes education/training, creation, production, dissemination/distribution, documentation/media, and art critique/preservation' (OMC working group on mobility support programmes 2012, 5).
- 2 [Alliance of Artist Communities](#). Tijdens mijn onderzoek ontmoette ik verschillende kunstenaars die leefden van residentie naar residentie: als je slim je subsidies aanvraagt en goed plant is het in de VS vaak goedkoper dan een eigen woning huren of kopen. De vraag is of daarmee het centrale idee van wat een residentie kan betekenen voor je makerschap niet verloren gaat. Die vraag spreekt ook uit dit interview: electricliterature.com/whats-the-deal-with-writing-residencies
- 3 www.artistcommunities.org/impact
- 4 www.artez.nl/opleidingen/creative-writing en www.cela-europe.com
- 5 Inmiddels zijn er meerdere, nieuwe initiatieven rond talentontwikkeling ontstaan, zowel gesubsidieerd als commercieel. Bij WOLK in Brabant, als onderdeel van de TalentHub, wordt een groep jonge schrijvers begeleid, Noordwoord (voormalig SLAG) in Groningen heeft een eigen talentenprogramma, Explore the North in Leeuwarden ontwikkelt zich momenteel als productiehuis voor de letteren, uitgeverij Lebowski heeft zijn Talent Pool en uitgeverij Das Mag het Zomerkamp. Al sinds 2012 organiseert Vlaams-Nederlands Cultuurhuis deBuren in Brussel een jaarlijkse residentie in Parijs voor jonge schrijvers die een steeds prominenter rol speelt in de ontwikkeling en positionering van startende makers.
- 6 De Nieuwe Oost | Wintertuin werkt met een circulaire benadering van talentontwikkeling: makers die verder gevorderd zijn in hun ontwikkeling kunnen de jongere, nieuwe generatie begeleiden. Op die manier stimuleren we kennisdeling en netwerkvorming onder de makers die aan ons verbonden zijn. Daarnaast vormt het een inkomstenbron voor de begeleidende schrijver.
- 7 www.resartis.org/global-network-arts-residency-centres/definition-arts-residencies/.
- 8 www.artistcommunities.org/impact
- 9 www.transartists.org/residency-history
- 10 In de VS, en zeker in New Orleans, is een hevige discussie gaande over gentrificatie en de dunne lijn tussen deel zijn van de gemeenschap waarin culturele organisaties zich vestigen door iets terug te geven en *placemaking*, het toe-eigenen van een plek. Bij vrijwel alle residentieprogramma's die ik bekeek en bezocht speelde de connectie tot de lokale gemeenschap een grote rol: de residenties willen en kunnen niet slechts een autonome plek zijn, op een willekeurige locatie. Ze willen (en moeten) zich verbinden aan een lokaal publiek, lokale sponsoren en vragen soms hun residenten ook om iets terug te geven aan de community waarin zij verblijven: een lezing, een informeel *potluck dinner*, een workshop, een expositie.
- 11 Antenna heeft een netwerk van met name beeldend kunstenaars aan zich verbonden, het Antenna-collectief, dat de galerie beheert en jaarlijks een resident selecteert.
- 12 Sinds 2020 stuurt De Nieuwe Oost | Wintertuin jaarlijks twee makers op residentie naar Zeeuws-Vlaanderen bij Schrijvers in Sluis, om daar in alle rust te werken aan hun *chapbook*. De residentie biedt afzondering en de focus op de totstandkoming van autonoom werk. In november 2021 vond de piloteditie van het internationale residentieprogramma van De Nieuwe Oost | Wintertuin plaats. De Servische literaire organisatie KROKODIL cureerde de eerste writer-in-residence en nodigde namens ons Katarina Mitrovi uit. Zie voor meer info: wintertuinfestival.nl.
- 13 Het onderzoek naar residenties, mijn reis en dit essay zijn mede mogelijk gemaakt door een Wanderlustbeurs voor bemiddelaars van het Nederlands Letterenfonds, Schrijvers in Sluis en De Nieuwe Oost | Wintertuin. Veel dank aan alle mensen die de afgelopen jaren de tijd namen om met mij in gesprek te gaan. Daarnaast veel dank aan mijn redacteurs Dennis Gaens, Lotte Lentjes en Stefanie Liebrechts voor hun scherpe blik, en aan mijn vertaler Scott Emblem-Jarret. Een Engelse, uitgebreide versie van dit stuk is te vinden op: kimvkaam.medium.com.

Kim van Kaam

is redacteur, programmamaker en literair agent bij De Nieuwe Oost | Wintertuin. Daarnaast is zij artistiek coördinator van het internationale project CELA en schrijft ze blogs voor haar website eenweekzonder.nl.
Fotografie: Gaby Jongenelen
Fotografie

Colofon

Boekman Extra is een onregelmatig verschijnende digitale uitgave van de Boekmanstichting.

De Boekmanstichting verzamelt en verspreidt kennis en informatie over kunst en cultuur in beleid en praktijk. Het werkterrein omvat het kunst- en cultuurbeleid van de overheden, particuliere financiering van kunst, de sociaal-economische en juridische aspecten van de kunsten en het kunstenaarsberoep, marketing en sponsoring, culturele organisaties en manifestaties, kunst in relatie tot (nieuwe) media, cultuurbehoud, kunst-educatie, amateurkunst en kunstvakonderwijs.

Zie ook www.boekman.nl

Redactie

Jack van der Leden
André Nuchelmans

Productie

Jack van der Leden
André Nuchelmans

Redactieadres

Boekmanstichting,
t.a.v. redactie
Boekman Extra
Herengracht 415,
1017 BP Amsterdam,
telefoon 020 – 624 37 36,
e-mail
redactie@boekman.nl

Kopij volgens de redactie-
aanwijzingen via e-mail

Eindredactie en correctie

Taalbureau IJ, Amsterdam

Beeldredactie

André Nuchelmans
Joseph Plateau

Vormgeving

Joseph Plateau grafisch
vormgevers, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Al het mogelijke is gedaan om rechthebbenden van beeld te achterhalen. Indien u meent over auteursrechten te beschikken van beeld in deze *Boekman Extra*, dan kunt u contact opnemen met de Boekmanstichting in Amsterdam.